

TUR I KULTURLANDSKAPET PÅ BORGEN

Tirsdag 7. mai var det tur på Borgen for å se på kulturlandskapet og se på gamle kart.

Borgenområdet ble dannet av blant annet løse masser fra isbreene (leire og silt) og marine sedimenter (leire) som ble avsatt i «fjorden» foran breen. Isavsmeltingen startet for ca. 11 000 år siden og breen lå da nord for Gardermoen og laget det såkalte Hauerstederdeltaet. Nedre Glomsjø ved Tynset var demmet opp av breen og det ble flom da den smeltet. Flommen skapte Jutulhogget og oversvømte Romerike. Havet steg da med 35 m, men vannstanden gikk tilbake og avsatte 1 m med silt eller Romeriksmjela som i dag ligger under matjorda.

Landhevingen startet da istiden tok slutt. Landet hevet seg 5 cm pr. år og var på ca. 200 m etter isavsmeltingen. Ravinene ble dannet av bekker og elver fulle av silt, sand og grus, som gravde seg ned i leira og formet de karakteristiske ravedalene og det bølgende jordbrukslandskapet. Bekke- og elvedaler ble vasket ut og vannet grov seg ned i silten og det ble dannet raviner. Ravinene ble tidligere brukt til beiteområder eller består av løv- eller granskog.

Bøndene slo seg ned der de frodige ravedalene ga et godt livsgrunnlag med vanntilgang. Fra 500 fvt. var det ryddet og bebyggt i Borgenområdet og på 1200-tallet, var området oppdyrket. Gården Borgen store er nevnt på 1300-tallet. Det ble dyrket korn som bygg, rug, hvete og seinere havre.

Med utnyttningen av jorda begynte også formingen av landskapet. De bratte dalene var til hinder. Store flate områder var enklere å dyrke på, spesielt etter at maskinene kom. Mellom 1972 og 1987 ble det gitt støtte fra staten til bakkeplanering. Dette og veibyggingen seinere år har ført til store endringer i landskapet på Borgen.

Det har fra gammelt av vært mange veger i Borgenområdet. Den viktigste vegen var den Wingerske kongevei fra 1600-tallet som gikk gjennom Ullensaker i vest-østlig retning. Den gikk nord for Ullensaker kirke og på nordsiden av dagens Lautenbakken, ned mot Gladbakk, over Borgen og Lund. Den tidligere Rv2 fra Kløfta ble åpnet tidlig på 1900-tallet, men ble noen steder lagt i den gamle kongeveiens trasé.

I planområdet for ny Rv2 (nå E16) ble det i årene 2001 og 2004 registrert kulturminner av både Akershus fylkeskommune og NIKU (Norsk institutt for kulturminneforskning). Prosjektleder var Vibeke Vandrup Martens. Kulturhistorisk Museum i Oslo sto for utgravningen. Resultatene ble utgitt i Varia 70 utgitt i 2008.

På jordene vest og øst for tunet på Nordre Lauten, ble det registrert et nedlagt gårdstun fra 16–1700-tallet, som arkeologene lurer på om kan være Lautenteiet. Niels Larsen Ursin (1727 – 1797), organist i Eidsvoll og Ullensaker, kjøpte bl.a. parsellene for Lautenbakken og Lautenteiet i 1780. Han bodde på Lautenbakken under Lauten ved sin død. Denne gården ble innlemmet i Lauten Store (nordre) i 1806 og 1820. Sønnen Lars Nielsen Ursin (1773 – ca. 1830) som også var organist i Ullensaker kirke, brukte i 1801 en gårdpart av Lauten hvor Haagen Haagensen var gårdbruker. Det bodde 46 personer på Lauten i 1801. I 1806

kjøpte Haagen Haagensen gården Lauten Store (nordre) (bruk 1) av Katedralskolen og ble selveier. Prisen var 700 rdlr. Han solgte imidlertid igjen med det samme. Haagen ble boende som føderådsmann og bodde på plassen Lautentejet.

Det ble også funnet spor etter en gård fra eldre jernalder, kokegropfelt og gjenstander som leirgods og porselen fra 1700-tallet.

Bygninger fra toppen av åsryggen ble visstnok flyttet ned til nåværende tun på Lauten Store for et par hundre år siden, og stabburet står der ennå.

Borgenområdet preges av et kulturmiljø med en velbevart gårdstruktur og gamle veger. En rød låve møter deg samme hvor du kommer fra. Byggemønsteret rundt Store Borgen er nesten det samme nå som på et historisk kart fra 1818, hvor alle bygningene var samlet i en klynge. Gården er første gang nevnt i 1326. Etter Svartedauden gikk mye tilbake igjen på Borgen da folketallet sank.

På gården Kåstad ble det påvist trekull og bosetningsspor helt tilbake til yngre steinalder og yngre bronsealder. En hulveg ble funnet og en utpløyd gravhaug fra bronsealderen. Kokegroper fra jernalderen ble også funnet. To knivblad datert til jernalderen samt keramikkskår fra samme periode ble også funnet.

Gården Nafstad har vært delt i to siden 1500-tallet med nesten intakt gårdstruktur. Deler av en fegate og en gammel trase av Kongeveien mot Blaker er bevart gjennom tunene. Det har vært gjort mange funn fra vikingtida, antakeligvis gravfunn, som kommer herfra. Under bakkeplaneringsperioden ble mange gravhauger borte over hele Borgenområdet.

Lund nedre hadde en sognekirke på jordet tett ved nåværende våningshus. Kirken som var en sognekirke for Søndre Kisa og Holt kapell, ble nedlagt under reformasjonen 1536-37. Det skal tidligere ha ligget mange gravhauger mellom Lund og Flindrum.

På gamle kart er det tegnet inn mange veger til området som ikke eksisterer i dag. Et av kartene fra ca. 1960 tegnet av Johannes Sørli og basert på flyfoto og synfaring i marka, viser deler av en gammel kjøreveg mellom Lund og Måstad. Den kan ha vært en snarveg over til vegsystemet østover forbi Holt. Vegen eksisterte altså så seint som 1960.

På et annet kart fra tidlig på 1800-tallet er det tydelig at vegen gjennom tunet på Nafstad er merket «Vei til Blakjer». Første del av denne vegen fra Borgen ble seinere en del av Rv2.